

פרשת עקב

לשון הקודש

והיה עקב תשמעון²⁹. אנו נפגשים כאן בתופעה המיוחדת של וא"י ההיפוך, אשר בכוחה להפוך את העבר לעתיד, והעתיד לעבר. ממש מהפכה! שפתנו שפה משונה היא ומתאימה לעם משונה. כל סדר חיינו יונק ממקור הקודש³⁰, וגם לשוננו היא לשון הקודש. יש להתבונן היטב בכיטוי "לשון הקודש" (- ולא לשון קדושה). ידוע שיש הבדל בין תואר שאיננו שייך למהות הדבר, לבין שם עצם הבא להגדיר את עצם מהותו של הדבר³¹. לכן איננו אומרים "לשון הקדושה" אלא "לשון הקודש", הלשון של הקודש³², שהיא בעצמותה קודש, לשונו של הקודש-ברוך-הוא³³. ולשון זו היא הלשון המתאימה לעם ישראל מראשית הופעתם "בצאת ישראל ממצרים, בית יעקב מעם לעז"³⁴ "שלא שינו את לשונם"³⁵.

ויהיה - לשון שמחה

ויהיה עקב תשמעון²⁹. חז"ל מודיעים לנו: "ויהיה" - לשון שמחה, ויהי - לשון צער³⁶. יש להבין למה³⁷. כוחה של הו"א הוא להפוך את העבר לעתיד ואת העתיד לעבר, סגולתה לחדש זמנים. האדם חי בזמן, ובכל השפות יש חילוק בין הזמנים השונים. כמו שיש הבחנה בין זכר לנקבה, כך יש הבחנה בין עבר, הווה ועתיד. בכל תרבות ובכל לשון יש הבדלה ברורה בין הזמנים. לעומת זה אצלנו באה הו"א ועושה מהפכות ממש. כל אחד מבין שבסדר חיי האדם העתיד משמח. יש פתגם קדמון: "העבר - אין, ההווה - כהרף עין, והעתיד - עדיין"³⁸. האתמול היה ואיננו, חבל על מה שעבר ואיננו עוד. לעומת זאת, העתיד הוא אידיאלי, הכל עדיין אפשרי. אנו מצפים לעתיד בו "ויהי טוב". העבר מעורר צער. האדם מתבונן על קניינו שעברו, פגמיו וחסרונותיו, ותיקן לכאורה - אין, כי הכל עבר. לעומתו, העתיד הוא פתוח באפשרויותיו. כולם שואפים אל העתיד, כולם מקוים לעתיד שינחמנו ממכשולי העבר ויוכל אפילו לתקן אותם. והנה באה לשון הקודש, ובאות אחת דקה, בקו אחד דק, מהפכת את המציאות, ומפיעה חיים במה שעבר כבר עד שנעשה למה שיהיה בעתיד³⁹. כך היא סגולת הלשון האלוהית. רבוננו-של-עולם הוא שליט בעליונים ובתחתונים, ודבר ד' נמשך אלינו ממרומי מרומים בתורתנו ובממשיות דיבורנו, עד כדי אפשרות להפוך עבר לעתיד. כשמתגלה כח אלוהי, זרם שממי המהפך את המצב של צער העבר לתקת העתיד, הגיוני מאוד שאז מופיעה לשון שמחה: "ויהיה" - לשון שמחה. ולעומת זאת, בהתהפכות העתיד לעבר: "ויהי" - לשון צער.

שמחת המצוות

מתוך-כך אפשר להבין את ההערה המפורסמת של ה"אור החיים" הקדוש על הפסוק הראשון של פרשת "כי תבוא": "ויהי כי תבוא אל הארץ"⁴⁰: "אמר ויהי, לשון שמחה, להעיר שאין לשמוח אלא בשיבת הארץ, ע"ד [=על דרך] אומר⁴¹: 'אז ימלא שחוק פיני וגו'⁴² - אין שמחה אמיתית אלא כשבאים לארץ. וכן אפשר לומר לגבי הפסוק הראשון של פרשתנו: "ויהיה עקב תשמעון"²⁹ - אין לשמוח אלא בקיום המצוות. כשניגשים אל המצוות מתוך גישה אמיתית, מתוך הכרה שהן התפרטות של החינויות האלוהית של כלל-ישראל⁴³ - אז מקיימים אותן בשמחה. הכלל הגדול והחינוי של ישראל-אורייתא-קודשא-ברכיך-הוא⁴⁴, כולל את כל הפרטים ומתגלה דרך כל הפרטים. החינויות הנשמטת האלוהית של "עם זו יצרתי לי"⁴⁵, נמשכת אלינו ממקור החיים של 'אלוהים חיים'⁴⁶ והיא יוצאת מן הכח אל הפועל דרך חוקי התורה, לכל פרטיה ודקדוקיה. החינויות הזאת מקיפה את האדם ככל שיעור קומתו מראשו עד קצות ציפרו, ואת כל התורה כולה, כלליותה ופרטיותה. כשמכירים בחינויות הכללית של ישראל ואורייתא, אז מרגישים איך נשמת חיים זו זורמת במצוות קלות כבחמורה. "הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה"⁴⁶ "הוי רץ למצוה קלה כבחמורה"⁴⁷. מתוך הכרה זו של "ואתה מחיה את פלם"⁴⁸, כל פרטי המצוות של ישראל ואורייתא, מגיעים ל"ויהי עקב תשמעון את המשפטים האלה"²⁹, "ויהי" - לשון שמחה.

שמחת המצוות

"הענג והשמחה, הם דברים מוכרחים להיות מתלויים אל כל עסק רוחני; רק כשיתענג האדם וישמח במעשה הטוב והיושר, אז יהיה חרוץ לעשותם בתכלית שלמותם... רק אז יהיה חל רוח השכינה חיו כבודה על האדם..."
הענג והשמחה, עקבי הצאן, עמ' קיז.

"... והם שתי ידיעות, הטוב המחולט, שהשמחה והענג נובעים ממנו, וההטבה, שהאדם הולך ומטיב את הכל, בשייכותו לההויה כולה, הוא מעלה אותה, הוא משפרה, במצות ד', במה שהוא מקיים דבר ד', ובמה שדעתו וחפצו קשור בחפץ ד', אל עליון קונה שמים וארץ..."
אורות הקודש ב, עמ' תע.

"... הרגשת עונג השמחה, בעשות טוב ונדיבות והשגת חכמה וצדק למי שהנהיג את כוחות נפשו לזה, הנה עמוקות יותר בהרגש הנפש מהרגשת תארת ומשאלי הלב בתענוגי החושים, שכח הגוף הוא מוגדר ומוגבל, שהוא חי רק במקרה..."
עין איה א, ברכות, ג, עמ' 91.

"... השיא העליון של לימוד תורה, קיום תורה וקיום מצוה הוא מתוך שמחת מצוה. בתוך עבודת הקודש הנוראית של האר"ל מתוך גדלות של עבודת ד' בשמחה הוא זכה להשראת רוח-הקודש⁴. יש דברים גדולים ביותר כמו יראת ד' ומצוות. 'את ד' אלהיך תירא'⁶. אך לעילא לעילא מכל הדברים הנגלים והגלויים האלה, יש עבודת ד' בשמחה. אין על זה ציווי מיוחד בתורה, אלא שיש דברים שמתוך גדלותם, הם אינם מתבטאים בציווי מיוחד, אלא כאילו בדרך אגב. דוגמא לכך היא ההלכה שלמרגליות אין שמירה אלא בקרקע⁷. כך מרגליות רוחניות גדולות אדירות נשגבות נפלאות, שמירתן היא דווקא לא בגלוי, כגון אהבה ויראה. איפה מוזכר ענין השמחה? דרך אגב בפרשת התוכחה, בין הקללות מתגלגלת המרגלית הזאת, 'תחת אשר לא עבדת את ד' אלהיך בשמחה ובטוב לבב⁸. שם נמצא ערכה של שמחת המצוה"

מתוך שיחת רבינו, מס' 52, גוי אחד בארץ, סע' 2 (שיעורים בספר אורות: עמ' 94-95).

"עבודת ד' בשמחה. שמחה שמתגלה במצוה⁹. השמחה היא שייכות נפשית. האר"י הקדוש אמר שהוא השיג את כל מדרגותיו מתוך שעבד את ד' בשמחה⁵. בירושלמי¹⁰ מוסבר ששמחת בית-השואבה נקראת כן, כי 'משם שואבים רוח הקודש'. השראת השכינה, המדרגה העליונה של רוח-הקודש, מופיעה מתוך שמחה בד'. 'ישמח לב מבקשי ד'¹¹. שני דברים נאמרו בענין מבקשי ד': 'ישמח לב מבקשי ד', 'ומבקשי ד' יבינו כל'¹². 'ב'אגרות' מוזכר בקשר לנשיאת כפים, שמהות המצוה היא השמחה¹³"

מתוך שיחת רבינו, מס' 33, אושר העתיד, סע' 21.

קבלת עול מלכות שמים וקבלת עול מצוות

כמו שענינו מתחיל מכלל-ישראל, כך הוא לגבי תורה ומצוות, כפי שנמסר לנו במשנה בברכות בשם רבי יהושע בן קרחה. יש סברא בתוספות, שרבי יהושע בן קרחה הוא בנו של רבי עקיבא שנקרא 'קרחה' על-ידי בן עזאי⁵⁵, וכך כותב רש"י במסכת בכורות⁵⁶. על רבי עקיבא מופיע ביטוי מוזעזע מפי משה רבינו, כשמתוך ציפה עניקת ראה דורות-נשמות: "רבנו של עולם, יש לך אדם כזה ואתה נתן תורה על ידי?⁵⁷ אם-כן, הוראה זו שבמשנה בברכות באה אלינו ממקור עילאי: "למה קדמה 'שמע' ל'ויהי אם שמע'? אלא כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך⁵⁸ יקבל עליו עול מצוות⁵⁹". הסדר ההכרחי הזה מופיע אפילו במקור האלוהי של התורה עצמה: קבלת עול מלכות שמים שבפרשת "ואתחנן", קודמת לקבלת עול מצוות שבפרשתנו - פרשת "עקב". מהכלל הגדול של אמונה, של קבלת עול מלכות שמים נמשכים הפרטים המעשיים - מצוות. יש נוסחאות המגדירות את היהדות כדת פרקטית, דת מעשית. ודאי, "שמע תשמעו אל מצותי"⁶⁰, אבל היסוד הוא האמונה⁶¹. הגישה האמיתית אינה מן הפרטים אל הכלל, שהמצוות מביאות לאמונה, אלא אורכה, מן הכלל אל הפרט: האמונה מתפרטת ומתגלה במצוות. המצוות מופיעות

בחינויות השלמה רק מתוך אמונה. "דע את אלהי אביך"⁶² ומתוך-כך "ועבדהו"⁶³. בדרך ההפוכה עלולים להפגש באפיקורסים מקיימי מצוות, מין דתיים בלי אמונה. במסכת סוטה חז"ל מזכירים "צדיקים שאינם מאמינים"⁶⁴, שהיו צדיקים בקיום מצוות אבל לא האמינו בדבר ד' שהתגלה בשיבת ציון⁶⁵.

גם עכשיו ענינו רואות את נפלאות ד' על עמנו ועל ארצנו, ויחד עם זה אנחנו מצטערים ממתוה הצדיקים שאינם מאמינים שכל המהפכות וכל הנפלאות האלה הם מיד ד'⁶⁶. הם אומרים שמעשה שטן הוא! הם בסוד השטן! ברון השם, אנחנו לא בסוד השטן, אנו מנסים להיות בסוד התורה והאמונה.